

מהדורת ביקורת!

הערות ותיקונים
יתקבלו בברכה!

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

פרשת תולדות
(נמסר במוצש"ק חיי שרה)
מרחשון התשפ"ו בשל"ז
בבית המדרש ישיבת בית הלוי
ירושלם עיקו"ת

לק"י

נושאי השיעור:

י"ג מקורות לעניין עבודת ה' בשמחה. וחשיבות לימוד התורה בשמחה, מבלי להכניס שום עצבות וכדו'.

התחלת ביאור דברי הרמב"ם בסוף הלכות לולב, ג' תירוצים לגבי השאלה מדוע רק חסידים ואנשי מעשה וכו' היו שמחים בריקוד ובניגון וכו' בביהמ"ק בשמחת חג הסוכות? ומדוע הכנים הרמב"ם – בתוך עניין שמחת חג הסוכות בביהמ"ק – את עניין 'אהבת האל'?
נספח – מאמר היכן המתורגמן, מתוך גליון 'אכסוף' 540 שיצ"ל בעיר אלעד ת"ו, פ' בראשית, תשרי התשפ"ו.

© כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 810

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

הפעם אנחנו פה בירושלם עיקר"ת, בבית המדרש ישיבת בית הלוי. [לכן שיעור זה, הוא קצר מן הרגיל]. השיעור מוקדש ע"י ידידנו היקר והנעלה רבי אריאל נהרי הי"ו, לעילוי נשמת אביו רבי יוסף ב"ר יחיא נהרי ז"ל, שהשבע ביום כ"ח מרחשון יחול יום פטירתו, תנצב"ה. ולהצלחתו ולהצלחת כל בני משפחתו ברוחניות ובגשמיות. בעבור שמתנדב תמיד ביד רחבה ובנפש חפצה למוסדות יד מהרי"ץ.

כמו כן השיעור מוקדש להצלחת ידידנו רבי בצלאל נתן בן עובדיה הי"ו, וכל בני משפחתו, ולהצלחת בנו אייל צוריאלי הי"ו, שיזכה ליוזג הגון משורש נשמתו במהרה. וכן לעילוי נשמת הוריו רבי עובדיה בן סאלס ז"ל, ומרת צביה בת צדוק ע"ה, תנצב"ה. בעבור שהתנדב ומתנדב תמיד בנפש חפצה למוסדות יד מהרי"ץ.

וכן השיעור מוקדש על ידי רבי יוסף בן שאול הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות ביתו וכל בני משפחתו. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ. כמו כן השיעור מוקדש שוב על ידי ידידנו היקר רבי חלפון בן רחמים אשכנזי הי"ו, מארצות הברית, להצלחה מרובה בכל עסקיו, ולרפואת בתו אסתר שתחי' (שהיא בת שמונה) שמצאו אצלה מחלה בבטן. בעבור שהתנדב בעין יפה כדרכו תמיד למוסדות נתיבות מהרי"ץ. ישועת י"י כהרף עין. אל נא רפא נא לה.

ולהצלחת ה' ישראל דוד חי בן עודד נר"ו, שיזכה לזש"ק בקרוב, ישועת ה' כהרף עין.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, והזקוקים לרפואה – המקום ב"ה ישלח להם רפו"ש בתוך כל שאר חולי עמו ישראל, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

נפתח בכבוד אכסניא, ידידנו הרה"ג שלום יצחק הלוי שליט"א, שהוא פה משתדל, פועל שנים ע"ג שנים להנחלת מסורת אבותינו נע"ג, בכתב ובעל-פה. זכה להעמיד פה בית שמגדלים בו תורה ותפילה. ב"ה הוא הולך בדרכי אבותיו, משפחת יצחק הלוי, בבחינת שליחותייהו דקמאי עבדינן. עושה גדולות ונצורות להנחלת המורשת, ירבו כמותו בישראל.

כמו-כן המשורר נעים זמירותנו ידידנו הרב אברהם נדאף הי"ו, ישלח לו השם יתב' רפו"ש בתוך שאר כל חולי עמו ישראל, ויזכה לברכת י'שמע קולך בציון, במהרה בימינו אמן.

י"ג מקורות לעניין עבודת ה' בשמחה. וחשיבות לימוד התורה בשמחה, מבלי להכניס שום עצבות וכדו'.

היינו פה השבת, לרגל הברמצוה של שמעון צדוק, בן ידידנו רביהפעלים לתורה ולתעודה ולחיזוק בני הישיבות הקד', כש"ת הרה"ג עזריאל צדוק הי"ו.

והנושא שהנני חושב לדבר עליו בעזה"ת, הוא בעניין עבודת ה' בשמחה. לימוד תורה וקיום המצוות מתוך שמחה, שזהו אחד מן הדברים החשובים. המקורות לכך הם רבים מאד, אבל אמרתי כי לכבוד הברמצוה אגיד עכ"פ שלש עשרה מקורות, שיהיה לזכותו ולכבודו.

בכדי להבין את שורש הנושא, צריכים להקדים את דברי הרב המגיד [משנה] בסוף הלכות לולב, שכתב בזה"ל, עיקר הדבר הוא, שאין ראוי לו לאדם לעשות המצוות מצד שהן חובה עליו, והוא מוכרח ואנוס בעשייתן. אלא חייב לעשותן, והוא שמח בעשייתן.

כאן הרב המגיד, קובע יסוד ועיקר. אמנם הוא נקט זאת בלשון 'אין ראוי', אבל אין הכוונה כפי שמובן לשון זה פעמים רבות, שזאת בעין חומרא או הנהגה טובה, אלא כוונתו שהדבר אסור. שהרי כך רואים לפי ההמשך של דבריו עצמו, כי זהו עניין של חובה. לפעמים הראשונים משתמשים במלה 'ראוי', למשמעות שהדבר אינו מתאים, כדי להסביר בכך את העניין. ולא להגדיר את העניין שהוא רק זהירות, חומרא או עדיפות.

אדם העושה מצוה מאחת המצוות, כל מצוה, כגון אם הוא לומד תורה, הוא יכול לחשוב לעצמו, טוב, הקב"ה ציוה ללמוד תורה, א"כ אני מחוייב בכך. והוא אכן עושה זאת, אבל רק בגלל שהוא כפוי, אנוס. הדבר הזה אינו טוב, אלא האדם צריך לעשות זאת מתוך שמחה. חייב לעשותן, והוא שמח בעשייתן. זאת חובה.

כיצד להגדיר זאת בפועל?

ממשיך ואומר המגיד משנה, ויעשה הטוב מצד שהוא טוב, ויבחר באמת מצד שהוא אמת.

ונשמח ונעלוז בדברי תורתך לעולם ועד. כך גירסתנו, ונשמח ונעלוז.

המקור השלישי, בגמרא במסכת שבת [דף ל: שם מובא, שחכמים ביקשו לגנוז ספר קהלת, מפני שדבריו סותרים זה את זה. אחת מן הסתירות שהגמ' מביאה, כתיב [קהלת ח', ט"ו] וְשִׁבְחָתִי אֲנִי אֶת הַשְּׁמֵחָה. וכתיב [קהלת ב', ב'] וְלִשְׁמֵחָה מֶה זֶה עֲשֵׂה. אנשים עלולים לטעות בזה, כי ישנו כאן כאילו בלבול. והגמרא מתרצת את הסתירה, כי וְשִׁבְחָתִי אֲנִי אֶת הַשְּׁמֵחָה – זו שמחה של מצוה. וְלִשְׁמֵחָה מֶה זֶה עֲשֵׂה – זו שמחה שאינה של מצוה. עוד כאן אמרנו, שלושה מקורות. במקרא, אנשי כנסת הגדולה, והגמ' במסכת שבת.

*

מקור רביעי, הוא רבינו הרמב"ם בסוף הלכות לולב [הלכה ט"ו], שכתב בזה"ל, [ש]השמחה שישמח אדם בעשיית (המצוה) [המצוות] ובאהבת האל שצויה בהן, עבודה גדולה היא. וכל המונע עצמו משמחה זו, ראוי להיפרע ממנו, שנאמר תחת אשר לא עבדת את יי' אלהיך בשמחה ובטוב לבב וכו'. זהו הפסוק שהבאנו מקודם.

על דברי הרמב"ם הללו, ושאר מ"ש שם, נאריך בעזרי"ת בהמשך. נלבן את דבריו.

*

המקור החמישי, הוא מרבי' יהודה הלוי, שכתב בספר הכוזרי [מאמר שני אות א'] בזה"ל, כי תורתנו נחלקת – פירושו ממוצעת – בין היראה והאהבה והשמחה, תתקרב אל אלהיך בכל אחת מהנה. ואין כניעתך בימי התענית, יותר קרובה אל האלהים, משמחתך בימי השבתות והמועדים, כשתהיה שמחתך בכוונה ולב שלם.

אומר ריה"ל, כי להתקרב להקב"ה, זה יכול להיות גם ביראה וגם באהבה. לא רק ביראה. בימי הצומות, שהאדם כנוע, הוא מרגיש כי הוא מתקרב להקב"ה. אבל איך ביום שבת, וכן במועדים, שהאדם שמח. ברוך ה'. אומר ריה"ל, אין הבדל ביניהם. כמו בתעניות גם בשבתות

ויקל בעיניו טרחן. ויבין כי לכך נוצר, לשמש את קונו.

שיחשוב בשביל מה נבראתי?

יש פסוק למשל האומר, עַם זֶה יִצְרָתִי לִי, תִּהְיֶה לִי יִסְפָּרוּ [ישעיהו מ"ג, כ"א]. הקב"ה ברא אותנו, בכדי לשבח אותנו, לעבוד אותנו. בלי זה, אין תכלית לבריאת העולם. כל המטרה היא, שהאדם ישמור את המצוות וילמד תורה, לעשות רצונו כרצונו.

וכשהוא עושה מה שנברא בשבילו, ישמח ויגיל. לפי ששמחת שאר דברים, תלויים בדברים בטלים, שאינן קיימים. אבל השמחה בעשיית המצוות, ובלמידת התורה והחכמה, היא השמחה האמיתית. וזהו ששלמה בדרכי מוסרו שיבח שמחת החכמה ואמר, בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני.

הבאתי את דברי הרב המגיד, אבל צריכים לעמוד עליהם ולהסביר אותם. בעזרי"ת בהמשך.

*

כמו שהקדמנו נביא בס"ד י"ג מקורות לכך.

המקור הראשון, במקראות. זהו פסוק מפורש בתוה"ק, שכתוב ב'תוכחה', תחת אשר לא עבדת את יי' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל [דברים כ"ח, מ"ז], והעונש בא אחר כך. אמנם התורה מזכירה זאת כמו בעקיפין, משמע כי זהו דבר פשוט, כל הצרות והקללות והעבודה לאויבים, הם עונש על כך.

עוד מפורש בספר תהלים ע"י דוד המלך [תהלים ק', ב'], עֲבָדוּ אֶת יי' בְּשִׂמְחָה, בְּאוֹ לִפְנֵי בְּרִנָּה.

המקור השלישי – זהו המקור הראשון. את שלשתם אני מחשיב כאחד, כי הם במקראות – כמרכן אמר שלמה המלך [קהלת ח', ט"ו], וְשִׁבְחָתִי אֲנִי אֶת הַשְּׁמֵחָה. התרגום הוא, ושבחת אנא ית חדות אורייתא.

המקור השני הוא מאנשי כנסת הגדולה, שקבעו את הנוסח בברכת אהבת עולם דערבית, על כן ה' אלהינו נשיח בחוקיך,

ומועדים, אם האדם מתכוון כראוי – השמחה שלו היא – לשם שמים, אם היא בלב שלם, אזי זהו אותו הדבר מבחינת קירבת ה'.

וכמו שהתחננונים צריכים מחשבה וכוונה, כן השמחה במצותו צריכים מחשבה וכוונה. שתשמח במצוה עצמה, מאהבתך המצוה בה, ותכיר מה שהיטיב לך בה.

על האדם לראות, להתבונן, איך זכיתי ב"ה לקיים את המצוה, כמה הנני מרויח עי"ז, כמה טוב עשה לי הקב"ה.

וכאילו אתה בא באכסנייתו, קרוא אל שלחנו וטובו.

כאשר האדם אוכל בשב"ק ובי"ט, שמח וטוב לב, שירגיש כי הוא מוזמן כאורח אצל המלך, אוכל על שלחן המלך. אַתָּבֵּא דרחמנא.

ותודה על זה במצפון ובגלוי. ואם תעבור בדך השמחה אל הניגון והריקוד, היא עבודה ודביקה בעניין האלהי.

*

מקור ששי, הוא ספר החינוך [מצוה תפ"ח], הוא מדבר שם בעניין שמחת ג' רגלים, וז"ל, מצוה לשמח ברגלים, שנאמר [דברים ט"ז, י"ד] ושמחת בחגך. והעניין הראשון הרמוז בשמחה זו, הוא שנקריב שלמים וכו'. ובכלל זה הוא אכילת הבשר ושתיית היין, וללבוש בגדים חדשים, וחילוק פירות ומיני מתיקה לנערים ולנשים. ולשחק בכלי שיר במקדש לבד, וזו היא שמחת בית השאובה הנזכרת בגמרא [סוכה דף נ.]. כל זה שזכרנו, בכלל ושמחת בחגך וכו'.

משרשי המצוה, לפי שהאדם נכון על עניין שצריך טבעו לשמח לפרקים.

הוא אומר כאן, יסוד חשוב. להבין את דרכי התורה והמצוות. דרך תורתנו הקדושה, להיות ממוצעת. לא מגבילים את האדם יותר מדאי, ולא נותנים לו להגזים יותר מדאי. אלא ללכת בדרך הממוצעת. שהאדם יהיה רגוע, לפי הטבע שלו. כי האדם בטבעו, מחפש ליהנות. כפי שרואים אצל ילדים, הילד מחפש לעשות רק את מה שטוב לו, לשחק או לאכול ממתקים

וכד'. זה מה שהוא רוצה. ולמעשה, גם אנחנו הגדולים כך, רק שאנחנו מתגברים. לא אוכלים כל מה שאנו רוצים. אלא זה אסור, וזה מותר. אולם מאחר שהאדם בטבעו רוצה ליהנות, אם יגבילו אותו מאד בכך, אם היה הקב"ה מונע זאת ממנו, אזי ח"ו לבסוף הוא יתפרץ, הוא יפרוק עול. זהו יסוד חשוב שאומר ספר החינוך. והוא מדגיש בסוף, שיבינו זאת רק אחרי התבוננות.

כמו שהוא צריך אל המזון על כל פנים – האדם לא יכול בלי אוכל – ואל המנוחה ואל השינה. האדם צריך לנוח. ורצה האל לזפותנו, אנחנו עמו וצאן מרעיתו, וציוה לעשות השמחה לשמו, למען נזכה לפניו בכל מעשינו. מה עשה הקב"ה? את השמחה הזאת שהינך רוצה, תעשה אותה לשם שמים.

והנה קבע לנו זמנים בשנה למועדים, לזכור בהם הנסים והטובות אשר גמלנו. ואז בעתים ההם, ציוה לכלכל החומר, בדבר השמחה הצריכה אליו. וימצא לנו תרופה גדולה, בהיות שובע השמחות לשמו ולזכרו. כי המחשבה הזאת תהיה לנו גדר, לבל נצא מדרך היושר יותר מדאי. ואשר עמו התבוננות, מבלי החפץ בקטרוג, ימצא טעם בדברי.

*

מקור שביעי, בספר ארחות צדיקים. יש לו שער מיוחד, שער השמחה, והוא כותב שם דברים מאד חשובים וז"ל, מאמין בלב שלם והבוטח בעזר הצור, הוא שמח לעולם. מי שיש לו אמונה גמורה ובטחון, תמיד הוא שמח.

והוא סובל כל דבר, כמו החולה שאוכל סמים המרים בשביל הרפואה.

דהיינו, כל דבר הוא מקבל בסבלנות. כל פגע, כל צער, אינו מוציא אותו מהכלים. לא מתפרץ, ולא מתלונן וכועס. כל דבר אשר מפריע לו, הוא מרגיש שזה טוב לו. איך זה? כמו חולה, אשר צריך לפעמים לאכול תרופות, למרות שהדבר קשה, כי התרופה היא מרה. אבל הוא מבין שהתרופה תרפא לו את המחלה, לכן הוא לוקח אותה בשמחה.

לענייננו הוא התנאי הרביעי, השמחה גדולה במצוה. דכל מצוה ומצוה שתזדמן לו, דורונא הוא דשדיר ליה קודשא בריך הוא. אם נזדמנה לך מצוה, דע לך כי קיבלת מתנה. דורון הוא ששלח לו הקב"ה.

ולפי רוב השמחה, יגדל שכרו. כאשר האדם מקיים מצוה, יש לו שכר כך וכך. ואם הוא שמח במצוה, אזי יש לו תוספת. כמה שהוא יותר שמח, כל תוספת, הדבר מגדיל לו את שכרו פי כמה וכמה. משא"כ אם הוא עושה זאת סתם. כי השמחה מוסיפה, עד בלי די.

וכן גילה הרב החסיד המקובל מהר"ר יצחק אשכנזי זצ"ל לאיש סודו.

זהו רבינו האר"י זיע"א.

הוא נקרא 'אשכנזי', כי אביו היה אשכנזי. אבל אמו היתה ספרדיה. ולבסוף הוא נחשב גם תימני, בגלל הרש"ש. א"כ הוא 'מתאים' לכל העדות. אביו היה אשכנזי, משפחת לוריא, כמו מהרש"ל. וכיון שהוא היה במצרים, התחתן עם אשה ספרדיה. ובסוף הוא נהיה תימני, שהרי לפני פטירתו הוא אמר לתלמידיו שיחזור לעולם, והמקובלים אומרים כי זהו הרש"ש, רבי שלום שרעבי זיע"א, א"כ הוא שייך לכל עם ישראל. אנחנו כולנו מסודרים.

רבינו האר"י, כיצד הוא השיג השגות עצומות, אשר אף אחד לא השיג לפניו? לרבינו האר"י היו השגות עצומות. כאשר מרן הב"י שמע את דברי האר"י, הוא כ"כ התפעל, ואמר כי הוא אומר חידושים, שהם כמו נבואה. זה לא כוח אנושי.

שְׁפַל מֶה שֶׁהִשִּׁיג, שֶׁנִּפְתְּחוּ לוֹ שְׁעֵי חִכְמָה וְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ, בְּשֹׁכֵר שֶׁהָיָה שֶׁמֶח בְּעִשְׂיִית כָּל מִצְוָה שֶׁמֶחָה גְּדוּלָּה לְאִין תְּכַלִּית. וְאָמַר, דְּהֵיִינוּ דְּכָתִיב [דְּבָרִים כ"ח, מ"ז] תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵב, מֵרַב כָּל. פִּירוּשׁ מֵרַב כָּל, מִכָּל מִינֵי תַעֲנוּגִים שֶׁבְּעוֹלָם, וּמִכָּל זָהָב וּפֶזֶז רַב וְאַבְנֵי טוֹבוֹת וּמִרְגָּלִיּוֹת.

*

והסובל, הוא חפשי מדאגת העולם. גם הסובל מסתפק במעט שיש לו. כי יאמר, די לי במה שגזר לי הבורא.

ועתה הבט וראה, כי השמחה כוללת הכל. כי כל אדם הדואג על העולם הזה, אין לו מנוחה, ותמיד הוא מחשב להרוויח ממון, ולא יסתפק במה שחלק לו האל. לכן השמח בחלקו, הוא עשיר אף אם הוא עני [אבות פ"ד משנה א'], כי ישמח באלהים שהוא חלקו ונחלתו וכו'.

ומדה הזאת בנפשות הצדיקים, שהם בנועם שלם בעניין עבודתם, ובשמחה גדולה בפרישותם.

צריכים לדעת, הרבה צדיקים הם פרושים מכל תאוות העולם, וכי הם מרגישים כל הזמן בדכאון ובצער? בודאי שלא. טעות לחשוב כך. אדרבה, הם עושים זאת מרצונם. הם שמחים בכך. הפרישות שלהם, היא מתוך שמחה. הם נהנים מזה. וכבר הרחבתי על כך בס"ד בנפלאות מתורתך פ' תרומה.

כמו שנאמר [שם ל"ב, י"א], "שמחו ביי וגילו צדיקים, והרנינו כל ישרי לב". וכן הוא אומר [שם צ"ז, י"א], "אור זרוע לצדיק, ולישרי לב שמחה".

והוא מאריך עוד על כך, כמה דפים.

*

המקור השמיני, הוא בתחילת ספר שער המצוות לרבינו האר"י ז"ל. אפשר לראות זאת בפנים. אינני יכול להביא בפניכם כעת את כל המקורות בשלמותם. ובלנ"ד בשיעור נוסף נעמוד על דבריו.

*

המקור התשיעי, בספר חרדים [בהקדמה], הוא כותב את התנאים של כל המצוות. התנאי הראשון, שנעשה כל מצוה ומצוה בכוונה, לצאת ידי חובתנו, כדפסקו הרי"ף [ר"ה כ"ח א'] ורמב"ם [שופר פ"ב הל"ד] ורמב"ן [מלחמת ה' על הרי"ף שם], מצוות צריכות כוונה. התנאי השני והשלישי, לעשות המצוה ביראה ובאהבה רבה וכו'.

המקור העשירי, הוא בספר מדרש שמואל, למהר"ר שמואל אוזידא, בפירושו המפורסם על מסכת אבות.

אחד מקנייני התורה – הרי ישנם ארבעים ושמונה קניינים, ביראה באהבה וכו' – הקניין השמיני הוא הוא, 'בשמחה'.

תשמעו את דבריו, שאם אינו לומד בשמחה, והתורה היא עליו לטורח – אם הוא יעשה זאת בעל כרחו, כי הוא חייב – סוף סוף יפרוש מן הלימוד, וילאה לשוא. אמנם כאשר ילמד בשמחה ובשירים, אז באהבתה ישגה תמיד. והתורה והשמחה אחים הם, ולא יתפרדו, כי פקודי י"י ישרים משמחי לב.

למה 'השמחה' היא קניין של התורה? מדוע חשוב ללמוד את התורה בשמחה? אם האדם לומד, רק מפני שהוא מוכרח ללמוד, זה יפסיק לבסוף.

האמת היא, כי לפעמים צריכים אילוף ללמוד, אבל לא שזהו מה שצריך להיות לכתחילה. קורה שהדבר קשה, האדם מרגיש כי מאד קשה לו ללמוד, יש לו הפרעות ודאגות, צער מסויים.

מספרים כי בחור אחד ניגש פעם אל הסטייפלר זצ"ל ושאל אותו, הרב, מה אעשה שאין לי חשק ללמוד? אמנם הנני מבין כי לימוד התורה זהו דבר הכי חשוב, ושזאת מצוה גדולה וכו', אבל אין לי חשק ללמוד. מה אעשה?

ענה לו הסטייפלר, תדע לך, גם לי לפעמים אין חשק. אך מה אני עושה? הנני לומד בלי חשק, מתחיל כך ללמוד, והחשק בא עם הלימוד. אחרי דקה-שתים, פתאום אני רואה איזה יופי וכו', איזה טעים. כמה מתוק וערב. ואז הנני ממשיך ברצון רב. ברגעים הראשונים אני מאלץ את עצמי, ולאחר מכן, 'טעמו וראו כי טוב י"י', כעת הנני כבר נהנה ושמח בלימוד. אבל בסך הכל, צריך שהלימוד יהיה מתוך שמחה.

ועוד – מהר"ש אוזידא מסביר סיבה נוספת, בכדי לנמק מדוע השמחה היא מכלל מ"ח קנייני התורה – שהיא בעצמה היתה שעשועיו של הקב"ה, כמ"ש ואהיה שעשועים יום יום,

משחקת לפניו בכל עת. וכיון ששחוק עשה לה אלהים, אינה שורה במקום עצבות, אלא במקום שמחה.

היסוד של התורה, זאת השמחה. אלפיים שנה לפני בריאת העולם, כבר הקב"ה ברא את התורה. וכתוב בפסוק בספר משלי [ח', ל'], וְאַהֲיָה אֶצְלוֹ אֱמוּנָה, וְאַהֲיָה שְׁעִשְׂעִים יוֹם. מְשַׁחֶקֶת לְפָנָיו בְּכָל עֵת. התורה היא שעשועים אצל הקב"ה. 'ואהיה שעשועים' – הוא משתעשע בה – 'יום יום'. יומו של הקב"ה הוא אלף שנה, א"כ זה אלפיים שנה לפני בריאת העולם, שהקב"ה היה משתעשע בתורה. התורה, זה שמחה. בלי זה, חסר בשרשים של תורה. כך הוא מסביר.

*

המקור האחד עשר, בספר יסוד ושורש העבודה. כל הספר הזה, מלא בעניין השמחה. ואחד המקומות המרגשים, זה כשהוא מדבר בעניין אמירת נשמת כל חי, וזה לשונו, בודאי ראוי להלהיב לב האדם כאש אוכלת, לדבר התיבות בכח גדול ועצום, ולהכניס שמחה לאיש במענה פיו בדברים האלה. שמחה עצומה מאד באלהותו ית"ש ויתעלה כ"כ, עד הגיעו קרוב להתפשטות הגשמיות.

איזו שמחה עצומה, להגיד נשמת כל חי. כמה יש לאדם ליהנות מכך.

כל הספר יסוד ושורש העבודה, כמעט כל כמה דפים, הוא מדבר על עניין השמחה.

כפי שאמרתי לכם, אינני יכול להביא בפניכם את כל המקורות, כי ישנם רבים כאלה. אמרתי רק כמה דברים, חלק קטן.

*

המקור השנים עשר, הוא בספר פלא יועץ, ערך שמחה. הוא ג"כ מאריך שם, כותב דברי מוסר היוצאים מן הלב, כדרכו בקודש.

*

ואחרון אחרון חביב, זהו גאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ץ זיע"א.

בארחא דמצוה, בגין דיתעצבון ולא יחדון בה יעו"ש.

יש לדעת, כי זהו דבר מפליא. לפעמים פתאום האדם מרגיש 'כבד', עצוב. שידע כי יש לו על מה להיאבק. במלים אחרות, הדבר אינו טבעי. הם באים בכדי להוריד את ערך הלימוד, שהאדם ילמד בלי חשק. האדם מתחיל ללמוד, והוא אומר לעצמו, מי אני, ומה אני. מה כבר הנני מבין, וכי אהיה תלמיד חכם, וק"ו גדול הדור. ובכלל, האם ראוי אני שאלמד את תורתו של הקב"ה. הרי פה נכשלתי כך, ופה דיברתי לשון הרע, ופה לא בירכתי כפי שצריך, חטאתי בזה וכו'. כל אלה, עצת היצר הרע. הכל בא מאלה המלאכים אשר מכניסים לו עצבות.

אדם שלומד תורה, צריך לחשוב, עכשיו אני כמו צדיק הדור. אין לי עבירות, כלום. עכשיו אני נקי, אשרי כל טהור ונקי מעבירה.

כעת שהינך לומד תורה, תלמד בשמחה, תשכח מכל ההפרעות והקשיים. לא כעת הזמן לעשות חשבון הנפש, את זאת תעשה בזמן שהינך לומד מוסר, או בזמנים אחרים, כגון כאשר הינך אומר וידוי, אז צריכים לבכות ולהתחרט, חטאתי עויתי פשעתי. אולם בזמן שהאדם לומד תורה, עליו ללמוד מתוך שמחה, לא להכניס שום עצבות, לחשוב כי ח"ו הוא לא בסדר, לא ראוי שאלמד תורה, ומה כבר יצא מן הלימוד תורה שלי.

לימוד תורה זה הדבר הכי חשוב בעולם, ומזה גופא שהיצר מפריע כל כך לזה, צריך להבין מה חשוב הלימוד שלי. שאל"כ למה הוא כ"כ מפריע לי? מזה עצמו צריך להתחזק.

שאלה מהקהל: אבל הגר"ח מואלאזין כתב בנפש החיים להתוודות לפני הלימוד?

תשובת מרן שליט"א: יפה. נכון. רק קודם כן, ואז ישכח מכל החטאים. זה לשונו שם בשער רביעי, ריש פרק ששי, הדרך האמתית אשר בזה בחר הוא ית"ש, שבכל עת שיכוין האדם עצמו ללמוד, ראוי לו להתיישב קודם שיתחיל, עכ"פ זמן מועט, ביראת ה' טהורה בטהרת

בעבר לא שמת לי לב לכך, אולם כאשר התבוננתי ראיתי כי בכמה וכמה מקומות מדגיש מהרי"ץ בפירושו עץ חיים את עניין השמחה, ממש מעורר על כך, במקומות רבים בתפילה, כי פה ופה צריכים לשמוח. גם כן אי אפשר לקרוא את הכל, רק אביא בפניכם מעט דוגמאות.

בדף ט"ז ע"ב, לגבי מזמור לתודה, צריך לומר מזמור זה בשמחה, כדכתיב עבדו את יי' בשמחה.

ובדף כ"ד ע"א, אמירת השירה בכל יום בכוונה ובשמחה רבה, כאילו אותה שעה גם הוא יצא ממצרים, היא סגולה נפלאה לכפרת עוונות.

וכן למשל, כשהוא מדבר לגבי מוצאי שבת, כתב [בדף קמ"ט ע"ב] בזה"ל, יבין עצמו בשמחה וקול ששון להבדיל על היין. תעשה את ההבדלה, בשמחה ובקול ששון.

בליל הסדר, צריך לעשות הסדר בשמחה ובטוב לבב, ולא יהיה עצב.

גם בסוכות, ליל התקדש חג הסוכות, צדיקים ישמחו ויעלצו לפני אלהים וישישו בשמחה וכו'.

וכהנה וכהנה, בעוד מקומות רבים.

אלו שלוש עשרה מקורות, לגבי העניין הזה.

*

כמה חשוב שהאדם נמצא בשמחה, ובפרט בעת קיום המצוות. האדם צריך תמיד להיות שמח, בלי דאגות. כי כאשר האדם עצוב, העצבות היא אם כל חטאת.

צריכים לדעת, את מה שכתוב בספר הזה"ק פרשת פקודי [דף רס"ד ע"ב], והוא חידוש, כי ישנם אלפים ורבבות של מלאכי חבלה, שזהו התפקיד שלהם, להכניס עצבות בלב לומדי התורה, שלא ישמחו בלימוד התורה. והכי איתא התם, כי בהיכלות של סטרא אחרא יש מקום שנקרא אף וחימה. ומאף וחימה אלין, נפקין כמה אלף וכמה רבבן, וכלהו נפקי ושארן עלייהו דבני נשא, אינון דמשתדלין באורייתא או דמשתדלי במלי דמצוה ואולי

הרמב"ם בעצמו בפירוש המשנה במסכת סוכה מדבר על זאת. לא מובן, למה בחיבורו משנה תורה הוא התעלם מכך.

עכ"פ הרמב"ם שם [בפרק ח' הלכה י"ב] כתב בזה"ל, אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהם, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה, שנאמר ושמחתם לפני יי' אלהיכם שבעת ימים.

השמחה הזאת בבית המקדש, מתחילה ממוצאי יום טוב ראשון של סוכות, וכן בכל לילות ימי חול המועד.

ובהלכה י"ג, והיאך היתה שמחה זו? החליל מכה, ומנגנין בכינור ובנבלים ובמצלתיים, וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו. ומי שיודע בפה, בפה. ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפוזין ומכרכרין כל אחד כמו שיודע, ואומרים דברי שיר ותושבחות וכו'.

ובהלכה י"ד, מצוה להרבות בשמחה זו.

כעת תשמעו.

נעמוד כאן בס"ד על כמה נקודות בדברי הרמב"ם, דברים שצריכים להסביר אותם. אינני יודע כמה נספיק, ישנן שלש נקודות עיקריות, אולי נספיק לכל הפחות שתיים.

מי היה עושה את השמחה בחג הסוכות בבית המקדש?

אומר הרמב"ם כך, ולא היו עושים אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה, הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות.

אבל כל העם, האנשים והנשים, כולן באין לראות ולשמע.

הם רק צופים בנעשה. כי את הריקוד והשמחה והניגון וכו' עצמם, היו עושים רק גדולי הדור, חסידים ואנשי מעשה.

ממשיך הרמב"ם ואומר [בהלכה ט"ו], [ש]השמחה שישמח אדם בעשיית (המצוה) [המצוות], ובאהבת האל שצויה בהן, עבודה גדולה היא. וכל המונע וכו'. כפי שהבאנו לעיל.

הלב, להתודות על חטאתו מעומקא דלבא, כדי שתהא תורתו קדושה וטהורה. ויכוין להתדבק בלימודו בו בתורה בו בהקב"ה. היינו להתדבק בכל כחותיו לדבר ה' זו הלכה וכו'.

עוד שם בתחילת פרק שביעי, ולזאת ראוי לאדם להכין עצמו כל עת קודם שיתחיל ללמוד, להתחשב מעט עם קונו ית"ש בטהרת הלב ביראת ה', ולהיטהר מעונותיו בהרהורי תשובה, כדי שיוכל להתקשר ולהתדבק בעת עסקו בתורה בדבורו ורצונו ית"ש. וגם יקבל ע"ע לעשות ולקיים ככל הכתוב בתורה שבכתב ובע"פ, ואשר יראה ויבין דרכו והנהגתו מתורה"ק. וכן כשרוצה לעיין בדבר הלכה, ראוי להתפלל שיזכהו ית' לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, לכוין לאמיתה של תורה ע"כ.

אמנם הוסיף וכתב, וכן באמצע הלימוד, הרשות נתונה לאדם להפסיק זמן מועט, טרם יכבה מלבו יראתו ית"ש שקיבל עליו קודם התחלת הלימוד, להתבונן מחדש עוד מעט ביראת ה' וכו' יעו"ש. אבל מדויק שלא בעת הלימוד עצמו, רק יעשה לשם כך הפסקה קלה.

התחלת ביאור דברי הרמב"ם בסוף הלכות לולב, ג' תירוצים לגבי השאלה מדוע רק חסידים ואנשי מעשה וכו' היו שמחים בריקוד ובניגון וכו' בביהמ"ק בשמחת חג הסוכות? ומדוע הכנים הרמב"ם – בתוך עניין שמחת חג הסוכות בביהמ"ק – את עניין 'אהבת האל'?

בעזר הי"ת וישועתו, ברצוני כעת לעמוד, להסביר את דברי הרמב"ם בסוף הלכות לולב, שם הוא מדבר לגבי שמחת חג הסוכות.

ברמב"ם אין מושג של 'שמחת בית השאובה', לא כ"כ ברור למה, למרות שהדבר מפורש במשנה ובגמרא במסכת סוכה פרק החליל. עומדים על כך כמה גדולים, ואולי עוד נעמוד על כך. עכ"פ הרמב"ם מדבר על שמחת חג הסוכות סתם.

מה שבדרך כלל מקובל הוא, שמדובר על שמחת בית השאובה, זהו דבר מפורש, וגם

של העולם הבא, גם אם לא היית מקבל על כך כלום. מה כן? לעבוד את ה' מאהבה. פירוש, כי אם הקב"ה אומר כך, הדבר סימן שזהו מה שצריך. אמנם בודאי שתקבל שכר, אין ספק בכך, אבל לא בשביל זה אתה עובד. אינך עובד בשביל המשכורת, הוא לא עובד בשביל שיהיו לו את התענוגות, את כל מה שיש בעולם הבא.

ובהלכה ג' כתב הרמב"ם, העובד מאהבה, עוסק בתורה ובמצוות, והולך בנתיבות החכמה, לא מפני דבר בעולם. לא מפני יראת הרעה, ולא כדי לירש הטובה, אלא עושה האמת מפני שהוא אמת, וסוף הטובה לבוא בכלל. ברור שכך יהיה בסוף.

א"כ מדוע הרמב"ם מכניס זאת כאן, בתוך העניין של שמחה?

*

לגבי השאלה הראשונה ששאלנו, למה האנשים הפשוטים אינם משתתפים בשמחת חג הסוכות בפועל, ישנן על כך שלוש תשובות.

הריטב"א אומר בחידושו על מסכת סוכה [דף נ"ג ע"א], כי אם היו משתתפים בשמחה הזאת גם האנשים הפשוטים, אזי היה נראה הדבר קלות ראש.

וז"ל הריטב"א שם, הוי יודע, השמחה היתירה היתה בהלל ולהודות לה' – על מה השמחה? מדוע שמחים? – על הטובה שעשה לישראל, להשרות שכינתו בתוכנו.

נמצאים אז בבית המקדש, וכבר אמר שלמה המלך [מלכים א' ח', כ"ז] הנה השמים ושמי השמים לא יכללוך, אף כי הבית הזה אשר בניתי. שלמה המלך התפעל, כאשר הוא ראה ששרתה השכינה, ונוכח לדעת שמעשיו רצויים. כיצד הוא ראה ששרתה השכינה בבית המקדש?

כתוב, כי הכהנים לא יכלו להיכנס, כי שכן עליו כבוד ה'. הכהנים הרגישו את השראת השכינה, משהו מוחשי שעושה את זה, לא סתם דמיון, כגון פחד שהאדם מפחד מאיזה משהו. לא יכלו

ואח"כ הרמב"ם ממשיך, עד סוף הפרק, מדגיש את עניין חשיבות השמחה הזאת וכו'.

ישנן כאן שתי שאלות, לפחות.

ראשית, למה שהאנשים הפשוטים לא ישמחו ג"כ? הרי מצות ושמחתם לפני וגו', אינה מוטלת רק על חסידים ואנשי מעשה, אלא כל עם ישראל מצווה בכך. מדוע שהם לא ישמחו?

שאלה שנייה, מדוע הרמב"ם מכניס לנו פתאום כאן את עניין אהבת ה'? הרמב"ם כתב בזה"ל, 'השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל, עבודה גדולה היא'. הרי זאת מצוה נפרדת של אהבת ה', כפי שנאמר [דברים ו', ה'] וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ. למרות שקשה לנו להבין מה הפירוש לאהוב את ה', וזאת כמובן דרגא גדולה, הרמב"ם בעצמו אומר כי עבודת ה' 'אהבה גדולה היא', אבל כל אחד לכל הפחות צריך לשאוף לכך, ולעשות כמה שהוא יכול, לפי המדרגות שלו. זאת מצוה עשה, אחת מתרי"ג המצוות.

ברם, איך הרמב"ם הכניס כאן – בעניין השמחה – את עניין אהבת השם? הרי זאת מצוה, שאיננה קשורה לפה. לכאורה, 'אהבת האל', מאן דכר שמה? לא כאן הוא המקום.

הרי את עניין אהבת ה', הרמב"ם ביאר בהלכות תשובה בפרק עשירי, יש לו פרק מיוחד על זה, שם הוא כתב [בהלכה א'] בזה"ל, אל יאמר אדם, הריני עושה מצוות התורה ועוסק בחכמתה, כדי שאקבל הברכות הכתובות בתורה, או כדי שאזכה לחיי העולם הבא, ואפרוש מן העבירות שהזהירה תורה מהן, כדי שאנצל מן הקללות הכתובות בתורה, או כדי שלא אכרת מחיי העולם הבא.

האדם יודע שאסור לעשות, הוא לא רוצה להיות בגיהנם ח"ו. אומר הרמב"ם, זאת עבודה מיראה. יש עניין של יראת שמים, בודאי שזהו דבר חשוב, אבל הדרגא היותר גבוהה היא, לעבוד את ה' מתוך אהבה. דהיינו, לא לעשות מתוך הפחד. אפי' אם לא היה גיהנם, לא היית עושה את העבירה. לא בגלל העונש, אלא גם אם לא היה עונש. כמו כן, גם אם לא היה שכר

הכהנים להיכנס, למרות שהם המקודשים מכל עם ישראל.

זהו כפי שכתוב לגבי משה רבינו, וְלֹא יָכַל מֹשֶׁה לָּבוֹא אֶל אֱהֱל מוֹעֵד, כִּי שָׁכַן עָלָיו הָעָנָן, וְכָבוֹד יְיָ מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן [שמות מ', ל"ה]. פירוש, שהיתה הרגשת קדושה באופן עצום, עד שהגוף מרגיש מעצור מלהיכנס.

זוכים להיות בבית המקדש, הקב"ה משרה את שכינתו בעם ישראל.

אנחנו מצפים לבנין בית מקדשנו ותפארתנו בקרוב, לצערינו כמה אנחנו חסרים שהקב"ה לא משרה שכינתו בקרבנו, שאיבדנו את זה. ולצערינו, כל דור שהולך, הדור פוחת והולך. אבל הם היו אז בבית המקדש, זכו לראות השראת שכינה, א"כ הם מודים להקב"ה על כך.

וגם כנגד העולם הבא הניתן לצדיקים.

ולפיכך, לא היה אלא ע"י גדולים וחסידים, שלא יראה כקלות ראש, וכשמחת בחורים.

אם היו רוקדים גדולי הדור והחסידים ואנשי מעשה, ראשי הישיבות והסנהדרין, ביחד עם האנשים הפשוטים, אזי הדבר היה מוריד את ערך השמחה. אם כולם שמחים פה, זהו אינו משהו מיוחד, איננו מעמד מרומם, הקדושה שהיתה צריכה להיות בו. זה נקרא כאילו קלות ראש, כמו שמחת בחורים. כפי המושג, 'נערים מנגינתם'. בחורים מנועים מִחֻכְמָה, שהם שמחים.

וזהו ששנינו, חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין לפנייהם באבוקות של אור, ואומרים דברי שירות ותושבחות, והלויים עונים בכינורות ובכל כלי שיר בלי מספר. והיו עומדין על ט"ו מעלות, היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים, שעליהם הלויים עומדים לשיר שירה זו של בית השאובה, דאלו שאר שירין על הדוכן כדאמרין במקדש.

זאת תשובה אחת.

*

תשובה שנייה, כותב לנו בעל תפארת ישראל, על המשנה שם בפרק החליל [באות ט"ו], וזה

לשוננו, חסידים ואנשי מעשה וכו'. נראה לי דר"ל גדולי הדור, שמעשה הציבור בידן, כסנהדרין וראשי הישיבות, ושאר חכמי ישראל.

ולא היו מניחין לכל עם הארץ לרקד ולשורר, כדי שלא יבואו מתוך שמחה יתירה לידי קלות ראש, רק כולם באו לראות ולשמוע.

שמעתם?

הוא אומר, כי אם היו נותנים לעמי ארצות לרקוד ולשיר ולנגן, היו מגיעים לידי קלות ראש. זה לא מה שהריטב"א אמר. הריטב"א אמר שהדבר 'נראה קלות ראש', כנראה הריטב"א סבר כי לא מסתבר שתהיה קלות ראש בביהמ"ק, אלא שזה רק 'נראה קלות ראש'. ברם התפארת ישראל אומר, כי ממש יבואו לידי קלות ראש. אנשים פשוטים, כאשר הם מתחילים לשיר ולרקוד, הם משתגעים, ולבסוף אומרים ועושים שטיות. דברים בטלים. מכיון שחששו שיבואו לידי קלות ראש, לכן עצרו זאת, ואמרו שהם לא ישירו וכו'. משא"כ החסידים ואנשי מעשה וכו', גם אם ישמחו שמחה יתירה, כפי שכתוב, הם יודעים את הגבולות, ולא יצא מכך קלות ראש. זהו הפירוש השני.

*

פירוש שלישי, אומר לנו הגאון רבי חיים כסאר זצ"ל, בספרו שם טוב על הרמב"ם שם. תשמעו דבר נפלא שהוא אומר.

הוא ג"כ שאל את השאלה דלעיל וז"ל, טעמא דאין עושין אותה שמחה שאר העם – מדוע שאר העם אינם משתתפים בשמחה?

משום ששמחתם – של שאר העם – תלויה בדבר הנראה למראה עיניהם, הואיל ואינם יודעים דרכי התורה ומצוותיה. אבל שמחת גדולי ישראל וכיוצא בהם, היודעים דרכי התורה ומצוותיה, שִׁמְחָתָם תלויה באהבת ה' וביראתו, שהיא שמחה יסודית הקיימת לעולם ולעולמי עולמים. שכן שלמה המלך ע"ה בדרכי מוסרו, שיבח שמחתם ואמר 'ושבחתני אני את השמחה, ובה עמי הארץ וכיוצא בהן

התעסק בעניינים הללו. אמנם לפעמים כן, אבל ישנם דברים רבים שנעלמו ממנו. אולם כיום ב"ה יש לנו את הוצאת הר"ש פרנקל, אשר הביא את כל שינויי הנוסחאות, מעשרות כת"י, ומכת"י תימן.

כתה"י שלתימנים, שלנו, הם הכי מדויקים. למעשה, הוא זכה וכיוון לכך. כי מה שהוא מסביר, זהו מה שהרמב"ם בעצם אומר, לפי הגירסא המדויקת בכת"י, למי שישים לב. ברמב"ם שלפנינו כתוב כך, השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל, עבודה גדולה היא וכו'. תראו ב'שינויי נוסחאות' שבהוצאת פרנקל, שהם מציינים כך, בארח"ח בכ"ב ורוב כתה"י ודפו"י, 'ש'השמחה. דהיינו, נוספה פה אות שי"ן.

מובן למעיין כי זהו ההמשך של הלכה הקודמת. הרמב"ם בעצם בא להסביר, את הטעם למה שכתב בהלכה הקודמת. אמרתי לפני כן, כי החסידים ואנשי מעשה וכו' שרים ורוקדים ומנגנים, ואמרתי עוד כי כל שאר העם באים רק לשמוע, הסיבה לכך היא, ש'השמחה שישמח האדם וכו' עבודה גדולה היא, והם – עמי הארץ – הרי אינם יכולים לעשות זאת.

לזאת הרמב"ם בעצמו התכוון, להסביר את החילוק הזה. למדפיסים היה נראה שהאות שי"ן היא מיותרת, בהסתכלות שטחית לא מבינים זאת, והם מחקו אותה. חשבו שזה מיותר, שזאת טעות.

כך לגבי השאלה הראשונה.

*

ולגבי השאלה השנייה ששאלנו, מה שייך פה העניין של אהבת השם, מדוע הרמב"ם הכניס זאת כאן, אם הוא מדבר לגבי השמחה? הרי ישנה שמחה, וישנה אהבת ה'. אלו שתי מצוות. למה הרמב"ם עירבב זאת כאן?

לאמיתו של דבר, ח"ו זהו אינו ערבוב. אדרבה, הרמב"ם רצה להגיד, במה האדם צריך לשמוח? הרמב"ם מסביר, כי השמחה הזאת צריכה להיות באהבת ה'.

משתבחים ומתפארים ומתעטרים ושמחים עמהם. בלנ"ד נעמוד על ביאור דבריו בשיעור נוסף.

עכ"פ הוא מסיים כי זה לא שעמי הארץ מופקעים מן השמחה. הם ג"כ ישמחו, כאשר הם רואים את כל הצדיקים איך שהם רוקדים וכו'. אבל אנשים פשוטים, שמחים על שטיות.

על מה הם שמחים? ההשגות שלהם הן מוגבלות. שמחים בדברים שנראים לעיניים, רק מה שהם מבינים. אולם גדולי תורה שהם שמחים, השמחה הזאת תלויה באהבת ה' וביראתו. וההבדל הוא, כי זאת שמחה אמיתית קיימת. זהו דבר תמידי. משא"כ הם, הינם שמחים על דבר שהיום כן, ולמחר הוא יעלם.

זה כעין מה שכתוב [בתהלים ל"ז, י], וְעוֹד מַעֲט וְאֵין רָשָׁע, וְהַתְּבוֹנֶנֶת עַל מְקוֹמוֹ וְאֵינֶנּוּ. לפעמים רואים הצלחה של רשע, ומתפלאים מדוע הרשע הזה מצליח? 'עוד מעט' – היום הוא אכן מצליח, אולם מחר או מחרתיים, 'והתבוננת על מקומו ואיננו'. כל ההצלחות שישנן בעולם הזה. האנשים הפשוטים, אינם מבינים דברים גבוהים, לשמוח באהבת השם. זה לא בהבנה שלהם, לא במושגים שלהם.

השמחה האמיתית, היא רק בעבודת ה'. מי מסוגל לכך? רק חסידים ואנשי מעשה, ראשי הישיבות והסנהדרין.

א"כ ישנן לנו כאן, שלוש תשובות. א' הריטב"א אומר, שלא יראה כקלות ראש, שמחת בחורים. ב' התפארת ישראל אומר, שלא יגיעו לידי קלות ראש. ג' מהרח"כ בשם טוב אומר, כי שמחת האנשים הפשוטים, היא רק בדברים שהם לעיניים, לא דברים אמתיים אשר קיימים לעולם.

והנה מה שהוא אומר, זהו בעצם מה שהרמב"ם כתב. בעל שם טוב לא ידע זאת, מכיון שהדבר תלוי בשינויי גירסאות. ברמב"ם שלפנינו הדבר השתבש, לצערנו ספרי הרמב"ם השתבשו ע"י המעתיקים והמדפיסים במשך הדורות, וגם לו בעצמו – למהרח"כ – לא היתה לפניו הגירסא האמיתית שישנה בכתבי היד. הוא כמעט ולא

מקודם הבאנו את דברי ספר הכוזרי, ומתברר כי זהו ממש אותו הדבר כפי שכתב הרמב"ם. כאשר הרמב"ם אומר, 'ובאהבת האל שצויה בהן, הוא מתכוון להגיד, במה תשמח? הקב"ה צויה אותנו לשמחה, א"כ הנני שמח בעצם המצוה, וגם באהבת ה', כי הקב"ה צויה אותי, ואני רוצה לקיים את רצונו. זאת בעצם המהות של שמחה.

רבי יהודה הלוי, בעל ספר הכוזרי, הוא מדבר קרוב ללשון הרמב"ם. אינני חושב שהרמב"ם ראה את ספר הכוזרי, אבל המלים שלהם הן ממש כמעט מקבילות. 'תשמח במצוה' – דהיינו בפעולה – מאהבתך את המצוה אותך. והרי זהו בדיוק מה שהרמב"ם אומר. הוא לא הכניס לנו כאן מצוה נוספת, אלא הוא רצה להסביר את עניין השמחה, 'תשמח באהבת האל'.

והראיה, כי בסוף, כאשר הרמב"ם מסיים, הוא שוב הפעם חוזר לכך. הרי אח"כ הרמב"ם מדבר על עניין דוד המלך, אשר היה מפוז ומכרכר לפני ה', ומיכל בת שאול ביותה אותו, ואז וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל מִיכָל, לִפְנֵי יְיָ. אֲשֶׁר בָּחַר בִּי מֵאֲבִיךָ וּמִכָּל בֵּיתוֹ לְצִוּת אֹתִי נָגִיד עַל עַם יְיָ עַל יִשְׂרָאֵל, וְשַׁחֲקֵתִי לִפְנֵי יְיָ. אומר על כך הרמב"ם, כל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו, הוא הגדול המכובד העובד מאהבה. אל תחשוב, כי האדם הזה אשר רוקד לפני ה', הוא אדם שפל ובזוי, אדם קטן. לא. אלא אדרבה הוא הגדול, המכובד. ומסיים, כי מי שרוקד לפני ה', אהה, זהו אדם אשר עובד מאהבה. הרמב"ם חזר על כך, מכיון שהוא רצה להסביר, כי מי שעושה זאת, אלו רק האנשים הגדולים אשר עובדים את ה' מאהבה. רק הם מסוגלים.

ולכן, בבית המקדש נתנו רק להם, כי בביהמ"ק צריך זה להיות דרגת שמחה האמיתית.

ב"ה הסברנו כאן שני דברים, בדברי הרמב"ם. ויש עוד, וגם בדברי הרב המגיד, אבל 'ועשו סייג לתורה'.

השם ברוך הוא יזכנו, להיות מן העובדים אותו באמת ובלב שלם, בשמחה ובטוב לבב.

צריכים לדעת, כי מי שעובד את ה' מתוך שמחה, מי שמקיים את המצוות מתוך שמחה, כפי שאמרנו, אין לזה ערך והשוואה לאדם שעושה כמצות אנשים מלומדה. אם האדם קם בבוקר מתעטף בציצית, ומניח תפילין, בסדר, הוא קיים את המצוות, אבל היכן היא השמחה? אם אינו מרגיש, כמה זה אושר, איך זכיתי להניח תפילין? מה נותנים לי התפילין, מהי התועלת.

כאשר הוא עושה זאת מתוך שמחה, אזי החשיבות של מצוה הוא לאין ערוך. וגם מבחינת ההרגשה שלו, כאשר אח"כ הוא מתפלל, אז תפילתו היא לגמרי שונה. יזכנו המקום ברוך הוא, שנזכה לקיים מה שנאמר 'עבדו את י"י בשמחה, בואו לפניו ברננה'. וכפי שכתוב גם לפני כן בתחילת המזמור, 'מזמור לתודה, הריעו לי"י כל הארץ' – ראשיתיות ה'לכ"ה, כפי שכתב מהרי"ץ בעץ חיים והחת"ס. ומיד אח"כ, עבדו את י"י בשמחה וגו'. דהיינו, גם כאשר האדם לומד הלכה, צריך הוא לעבוד את ה' מתוך שמחה. ואז הוא יראה, כי זהו לימוד אחר.

כי כאשר האדם לומד מתוך שמחה, דבר ראשון, הוא זוכר את מה שהוא לומד. אחרת, הוא שוכח. כי אם הוא לומד מתוך תענוג, יש לו שמחה. שנית, הוא יותר מבין. הלב הוא רחב. פותחים בכך את הלב. לכן כתוב בגמרא במסכת שבת דף ל: כי רבה לפני שהיה מתחיל את השיעור, היה פותח במילי דבדיחותא, כדי להרחיב את הלב. כמו שהרחבנו בס"ד בתחילת השיעור הקודם. כאשר אומרים משהו משמח, לומדים מתוך שמחה, אזי הלימוד הוא משתבח ומועיל.

יהי רצון, שהשם ברוך הוא יזכנו על דבר כבוד שמו, לעשות רצונו כרצונו, אכי"ר.

להצטרפות ל"מנויים לחיים"
לקבלת חוברת השיעורים השבועיים היוצאים
לאור במהדורא שנייה, מוגהת ומתוקנת,
עם הוספות ממרן שליט"א,
050-4140741

נספח – מאמר היכן המתורגמן, מתוך גליון 'אכסוף' (540) שיצ"ל בעיר אלעד ת"ו,
פרשת בראשית, תשרי התשפ"ו.
פרי מאמרו של הרה"ג מנחם מנדל רוזנבוים שליט"א.

עם התחלת קריאת התורה מ'בראשית':

היכן המתורגמן?

מסע בעקבות המנהג הקדום להעמיד מתורגמן המעביר לציבור פסוק אחרי פסוק בעת קריאת התורה * האם התקנה שרירה וקיימת עד ימינו אנו?

תושבי אלעד נחשפו לפני תקופת-מה ל'קול קורא' נמרץ וחרף מאת רבני קהילות יוצאי תימן, שהתריעו במילים כדרבונות על תופעה שהחלה פושה בקרב מעטים מבתי הכנסיות של קהילות התימנים, שלאחרונה הקלו קמעא בדין העמדת 'מתורגמן' בעת קריאת התורה שיקריא לציבור את דברי ה'תרגום אונקלוס' בכל פסוק ופסוק. רבני העדה קראו בחריפות שלא להקל ראש בדין המפורש במשנה ובגמרא, והזהירו שלא להיות פורץ גדר.

וניצב לו היהודי האשכנזי או הספרדי, ואולי תוהה על מה כלל מדובר. מניין דין מפורש כזה של מתורגמן בשבת בבוקר בבית הכנסת?...! ובכן, עם ההתחלה מראשית, על סף התחלת התורה מתחילתה ב'שבת בראשית', הנה מעט סדר בדברים.

התימנים צודקים. זו משנה מפורשת!

גם צעירי הצורבים מביננו, אלו שזכו כבר למלא כריסם בלימוד מסכת מגילה, מוזמנים להיזכר בתלמודם ויגלו כי אכן כן. במסכתא זו נפגשים שוב ושוב עם מושג ששמו 'מתורגמן'. אשכול רחב-היקף של היבטים ופרטי דינים מוקדשים הבא והתם למושג דנן: **מתורגמן בקריאת התורה.**

באריכות רבה מפורט כמה מתורגמנים מתייצבים לתפקיד (כא:), מה הם סך הפסוקים ושיעור ההמתנה בין הקורא למתרגם (כג:), כשרותם של אישים שונים לשמש בתקן המתורגמן (כד:), ועמוד שלם אף הוקדש למנות בארוכה אלו פסוקים יוצאים-מן-הכלל, לחיוב או לשלילה (כה:).

הדבר אולי נראה כלקוח מעידן קדום ובלתי-מוכר, אך מדובר עד היום הזה במציאות קיימת: סורו נא לבית-כנסת מקהילת אחינו יוצאי תימן שומרי גחלת המסורת הקדומה, ובחלקם תיווכחו לראות במו עיניכם את המנהג הקדום נמשך במלוא תוקפו והדרו: **במת הקריאה מוקפת בהעולה לתורה, הבעל קורא, ו...מתורגמן!** קריאת פסוקי הפרשה בנעימה המסתלסלת והייחודית נקטעת שוב ושוב, ורשות הדיבור עוברת למתורגמן, הנושא בתורו את קולו המסתלסל בהקראת תרגומו של אונקלוס על הפסוק שהוקרא זה עתה מפיו עמיתו!

ובכן, השאלה מתחדדת. כיצד התנדף לו מנהג זה ביום-מן-הימים ב'שטיבלאך' שלנו? הבה נרד לשורשן של דברים, ונבין בסייעתא דשמיא את השתלשלות דברי ימי המתורגמנים בין קהילות ישראל השונות לגוניהן ושבטיהן, למן יוצאי השטעטלעך במזרח אירופה ועד לשבי גולת תימן.

המתורגמן: איך זה נראה?

"בימי חכמי הגמרא היו נוהגים לתרגם, כדי שיבינו העם", נאמר בשו"ע (או"ח סימן קמה ס"א). וכך זה נראה: הבעל-קורא קורא פסוק אחד, ונעצר. או אז עובר רשות הדיבור למתורגמן, המכריז בתורו את ה'תרגום אונקלוס' שעל הפסוק, באותם דציבלים של הבעל-קורא עצמו. המתורגמן אינו מגביה את קולו יותר מהבעל-קורא וכן לא להיפך. כאשר הוא מסיים ממשיך הבעל-קורא בפסוק הבא, ושוב עובר השרביט למתורגמן. כך פסוק אחר פסוק.

ונתון מעניין: בקרב התימנים כיום, נהוג לתת את תפקיד המתורגמן ל...ילדים. קטן שטרם הגיע למצוות זוכה למלא משימה רמה זו. עיקרו של המנהג נעוץ בדברי התוספתא הנפסקים בשו"ע ש"קטן מתרגם על ידי גדול", אך בעיקר הנהיגו כך מטעמי חינוך, כאשר מתוך כך מתרגלים הילדים בהכרת הארמית על בוריה ובעקבות זאת קולטים טוב יותר את הגמרא. בשל כך אף לא מוותרים על שום ילד, והתפקיד עובר מילד לילד לפי סדר

ישיבתם בבית הכנסת (זאת מלבד מנהג בני תימן שנותנים לקטן גם לעלות לתורה החל מגיל שש, מנהג המצדיק יריעה נכבדה בפני עצמה).
יתירה מזו. משימת-העל של חינוך הבנים לידיעת התורה והכרת שפת התלמוד, הביאה את גדולי תימן לשתף פעם בשנה אף את הקטנטנים ממש ולהטעימם מההווי הנקדש. הזדמנות זו נוצרת בחול המועד פסח, כאשר הקריאה לעולה הרביעי זהה בכל יום, בפסוקי 'והקרבתם' של הקרבן היומי, ומעיקרו של המנהג אין צורך לתרגמו, או אז הגיעה שעתם של 'קטני-הקטנים'. **"אף על פי שאינם יודעים לקרות כהוגן, עשו זה לחינוך ולהרגל בעלמא"**, כותב הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א, פוסק עדת תימן.
מעניין לציין עוד, כי במקור היה המתורגמן אומר את התרגום בעל פה דווקא, כפי המבואר בירושלמי, אך מלפני כ-300 שנה יש כבר עדויות על מגמת שינוי, כאשר התדלדלו הבקיאם ששלטו היטב בתרגום על-פה ומשום 'עת לעשות לה' הפרו תורתך' החלו להקריאו מתוך הכתב. עם זאת, **קיימות עדויות מהשנים האחרונות ממש מקהילות ששימרו את המנהג הקדום, כדוגמת הקהילה ששרדה בעיר אלשגאדרה בתימן ובניה עוד היו בקיאים בתרגום אונקלוס בלשוננו!**

לקורותיו של המנהג - מפאס ועד ספרד

וכיצד אירע שמנהג מפואר זה נראה לרבים מאתנו כלקוח ממחוזות רחוקים?
ובכן, ברבות השנים חלו תמורות בעניין. הסדר שמתואר בחז"ל כמבנהו היצוק של קריאת התורה בשבתות ומועדים - שונה לכאורה בשלב כלשהו. עלינו לברר אפוא, האם היה זה החלטה מוסכמת ומוסמכת, ועל שום מה נתקבל כן בקרב רוב מנין ובנין של תפוצות ישראל בכל פזורות הגולה.
סדקים ראשונים אנו מוצאים עוד בימי הגאונים, לפני כ-1000 שנה. קיימת אגרת מהגאון הקדום **רבי יהודה בן קוריש** (רש"י מביאו בפירושו לירמיה יא, יט), המוכיח את יהודי קהילת פאס בדברים נוקבים על שביטלו את מנהג המתורגמן, וכה כותב הוא:

"ראיתכם כי ביטלתם מנהג השימוש בתלמוד הארמי על התורה בבתי כנסיותיכם, ובהזנחתו נמשכתם אחרי הסכלים שבין מתפלליכם. אבל יחננכם הק-ל, התרגום הוא דבר לא הזניחוהו הדורות לפניכם ולא הזניחוהו קדמוניכם ולא נעלמה תועלתו מאבותיכם, ולא התרפו בלימודו אלה שקדמו לכם בבבל, מצרים, אפריקה ואנדלוס" (=ספרד).

משמע מבין השיטין, שמדובר היה בכניעה לפשוטי-עם שהתנערו מקיום המנהג, "בהזנחתו נמשכתם אחרי הסכלים שבין מתפלליכם", כלשוננו, ולא בהחלטה מושכלת על פי גדולי תורה.
איננו יודעים פרטים נוספים על רקע ההתפתחויות בקהילת פאס, אך מנקודה משמעותית אחרת על פני הגלובוס נותר מתועד בכתובים דין-ודברים נסער בנושא, וממנו אנו למדים הרבה על קורות מנהג המתורגמנים. היה זה בארץ ספרד שלפני 1,000 שנה בדיוק, בסביבות שנת ד'תש"פ. אל אדירי התורה שבבבל הגיעו ידיעות מספרד הרחוקה על שינויים שהוטעו בסדרי קריאת התורה בשבתות ומועדים. **אל רב האי גאון**, רב-רבן של דורות הגאונים, הורצה אגרת אודות בני ספרד שחדלו מלהעמיד מתורגמן בעת הקריאה, והגאון השיב במילים חריפות מאד: **"הדבר ברור שלא בתלמוד לבד מצאנו מצות התרגום וחוקותיו, אלא אפילו במשנתנו. אטו כל אלו דברי תוהו הן חס ושלוש? והלא כל הנביאים תיקנו אלו לישראל!"** והוא מסיים את תשובתו בציינו: **"ואנו לא היינו יודעים שבספרד הניחו התרגום, עד עכשיו"**.

גם ב"שבלי הלקט" מובאת התייחסות של רב האי גאון לעניין התרגום, בתשובה בה כתב: "וששאלתם חובה היא לתרגם בבית הכנסת על הקורא בתורה ועל ההפטרות או לא, **ודאי מצוה היא**. תחילה, כי היא הלכה ירושה מימות הנביאים ועד עכשיו, ועוד שהרי כתיב 'ויקראו בספר' וכו'".

במקביל, באותם שנים ישב בקורדובה שבספרד אושייתה ופארה של הקהילה המקומית, הלא הוא **רבי שמואל הנגיד**, שחכמת תורתו הייתה למאור לכל יהודי המדינה ורוב חכמתו וגבורתו פתחה בפניו את שערי ארמון חאבוס מלך ספרד והניבו תועלת עצומה לכל יהודי ארצות המערב. בתשובה נדירה ששרדה ממנו והובאה ב"ספר העיתים", מגולל הוא את הנוהג הספרדי מזווית אחרת בעליל ושוּפך אור על ההשתלשלות. **"חלילה חלילה לבני ספרד שיניחו את התרגום, כמו שאמרו שואלין הללו"**, כותב הוא נחרצות, ומקדים רקע על איתנות שרשיה של הקהילה: **"בספרד מקום ריבוץ תורה היה מזמן ראשון, מגלות ירושלים עד עכשיו"**.

הוא ממשיך לשבח את הקהילה, תוך שהוא טוען שהזנחה מכוונת של התרגום לא תיתכן כי אם 'דרך מינות', וזה אינו קיים כמעט בארצו: **"לא נמצאת בהם מינות מעולם, אלא במקצת כפרים הסמוכים לארץ אדום"**

שמרננים עליהם שיש בהם צד מינות בסתר, והם כופרים בכך, וקדמונינו הלכו מהם אנשים שאמרו למלקיות (כלומר, ששיערו שהם חשודים בדבר), ומתו מתוך הלקאה!" ומששמענו על נאמנותם האבסולוטית לתורת אבותינו בטהרתה, ממשיך הנגיד ומעצים מהפן החיובי: **"והיאך יניחו התרגום כלל? והלא כולם משלימים פרשיותיהם עם הציבור בכל שבת ושבת שנים מקרא ואחד תרגום, ומעולם לא הניחו התרגום ולא דבר אחד מטעמי תלמוד שהיו ערוכים בפיהם מיצחק ריש גלותא דשכיב בספרד"** (בדור אב"י ור"ב. מובא ביבמות קטו:).

אז כיצד כן קרה שחדלו מלתרגם? משרטט הנגיד קו מפעים לתולדות המנהג: **"אלא כך היה הדבר. שהיו מתקבצים בשבתות וקובעים מדרשות לריבוי תורה עד כמו שתי שעות, ושאלו מראשי-ישיבות והתירו להם לאחר קריאת-שמע משעת הנץ החמה משום ריבוי תורה, ולאחר מכן היו מתפללים שחרית, ויושבים ומסדרים פרשיותיהם שנים מקרא ואחד תרגום, ושוב קורים בתורה ומתרגמים ומפטירים בנביא ומתרגמים, ומתפללים, ומשתהים עד שנוטה היום".** סדר יום צפוף זה הפך למעמסה. **"וזה הדבר קשה על הבעלי-בית, וחששו זקנים למריבות, והשלימו ביניהם שהיו עוסקים בתלמוד ומשלימים פרשיותיהם שמו"ת וכו', והם הקלו מעליהם תרגום של ספר ונביא ברוב עיתים".**

נמצינו למדים, כי התפנית באה אחר עומס מופלא בסדרי הלימודים ביום השבת. ההספקים הרבים שעמדו לפתחם הביאה אותם לשקול על מה עדיף לוותר, ומתוך התבססות על מקורות חז"ל מה חשוב יותר - כפי שהוא מאריך בהמשך דבריו - הגיעו להחלטה להשאיר את סדרי הלימוד על כנם ולחדול מהתרגום בעת הקריאה. **"אבל האומר שהניחו תרגום כל עיקר, שלא כהוגן אומר",** מסיים הנגיד. עם זאת, רבינו יהודה ברצלוני, בעל **"ספר העיתים"**, כבר מצביע על כך שהסיבה הנאצלת 'נשחקה' עם השנים ואילו הזנחת התרגום נותרה על כנה. הוא טוען שבזמנו כבר **"שכחו רוב העם ועמי הארצות מצות תרגום"**, ולדעתו עדיף להחזיר עטרה ליושנה ולהעדיף את התרגום על פני הדרשות והתפילות הארוכות. **"ומצוה להניח כל אותם הדברים שמאריכים בהם, כדי שיעסקו בתרגום ולא תשכח מצוותו. וכל מי שיחמיר בדבר להסיר את ישראל ממנהג משונה ולהחזיר הדבר ליושנו, שכרו שמור לפני המקום".**

...ובארצות אשכנז?

ובעוד שבגזרת בני ספרד התבהרה התמונה, הרי שבארצות אשכנז וצרפת אנו מוצאים התייחסות רק כמאתיים שנה מאוחר יותר, ומנימוק אחר בעליל.

עקבות ראשונות מופיעות בתוס' במגילה (כג: ד"ה לא). לגבי הנאמר בגמרא **"לא שנו אלא במקום שיש מתורגמן, אבל במקום שאין מתורגמן פוסק"**, כותבים התוס': **"ועל זה אנו סומכים שאין אנו מתרגמים הפטרות שבכל ימות השנה, וכן הפרשיות".**

הווי אומר, כי רבותינו מצאו סימוכין מתוך הגמרא עצמה שמנהג המתורגמן לא הקיף את כל קהילות ישראל בתקנה כוללנית, אלא היו בהחלט מקומות שבהן לא תרגמו אף בזמן חז"ל. משכך, גם בזמנם לא מצאו לנכון לדרוש זאת בקהילותיהם.

בתוס' טרם נתבאר מדוע העדיפו שלא להיצמד למנהג הסתמי שבגמרא שכן תרגמו, ואת התשובה לכך אנו מוצאים בדברי הרא"ש (שם פ"ג אות ו): **"יראה, שהם היו מתרגמים לפרש להמון העם שהיו מדברים בלשון ארמית, אבל לדין מה תועלת יש בתרגום, כיון שאין מבינים אותו".** וזה מה שנפסק בשו"ע (סימן קמה ס"ג). ה"חתם סופר" בתשובותיו מחדד ומסביר, שבמידה והיה מדובר בתקנה שתיקנו חז"ל לכל ישראל, לא היה בידינו לבטלו אף שאיננו מבינים ארמית, כנפסק לגבי שאר תקנות חז"ל שגם אם בטל הטעם לא בטלה התקנה. אך מאחר וגם בימיהם היו קהילות שלא תרגמו, מוכח שהיה זה כהצעה גרידא לסייע להמון העם ולא בתור תקנה, ומשכך, ברגע שהטעם אינו קיים, שוב אין צורך לאחוז במנהג.

לא יודעים? אז שילמדו בבקשה...

מאידך, היו ראשונים שסברו אחרת. כך היא למשל דעת רב נטרונאי גאון המובא בטור, הטוען שגם בימינו אסור להשתמט מהתרגום, **"ואם מפני שאין יודעים לתרגם, ילמדו, ויתרגמו..."**

ועל כגון זה נאמר 'נהרא נהרא ופשטיה'.